

Константин МИНОСКИ

## **ПРАШАЊЕТО НА СУВЕРЕНИТЕТОТ И УРЕДУВАЊЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ИЗБОРНИТЕ ПРОГРАМИ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ**

Во последниве две години во земјава се случилa радикални општествено-политички, економски и социјални промени. Се формираа првите политички партии и општествено-политички здруженија на граѓаните на Македонија, по донесувањето на Законот за општествените организации и здруженија на граѓаните. Се одржаа првите повеќепартиски избори. Накусо, настана интензивна демократизација на нашиов простор. За брзото одвивање на овие процеси, во голема мерка, придонесоа очекуваните револуционерни промени во земјите од т.н. Источен блок. Меѓутоа, истите, во најголема мерка, беа последица на длабоката економска, политичка и социјална криза на СФРЈ што се манифестираше со зголемена тензија и нарушени меѓународни односи. Со тоа заврши еден период на југословенското опстојување во рамките на самоуправниот социјализам. Започнат е нов период во кој е доведена во прашање организационата форма на југословенската заедница (федерација), а и самото опстојување на Југославија, со децидно изразената волја на некои од југословенските народи за отцепување-раздружување. Ваквите опции се зацртани во програмите на новите политички партии и се со крајна цел преку економска, општествено-политичка и социјална реорганизација, пред сè, на сопствените држави-републики, да се најдат решенија за решавање на кризната состојба, а само ако се најдат заеднички интереси и за можни решенија и за опстојувањето на југословенската заедница.

Најголемата придобивка од демократизацијата во општеството беа непосредните тајни избори. Народот за прв пат можеше преку јавно тајно гласање да го даде својот глас за некој од кандидатите за пратеници на новоформираните политички партии според сопствената волја. Политичката партија сега се става во улога на еден вид посредник меѓу формалната (идна) структура на власта и народот (гласачкото тело).

Прашањето на суверенитетот и уредувањето на Република Македонија е средишно прашање во изборните програми на политичките партии. Од тоа како истото ќе биде решено ќе зависи не само организационата структура туку и идниот статус на македонската држава

и опстојувањето на југословенската заедница. Политичките партии можните решенија ги понудија во своите изборни програми. Затоа предмет на анализа и компарирање се изборните програми на политичките партии што учествуваа на првите демократски избори, освен изборната програма на Народната демократска партија од Тетово.<sup>1</sup>

Прашањето на суверенитетот и уредувањето на Република Македонија е главното стратешко прашање во изборните програми на сите политички партии.

Сојузот на комунистите на Македонија-партија за демократска преобразба (натаму СКМ-ПДП) во својата изборна програма се застапува за суверена, демократска и правна држава – Република Македонија. Инстистира на промена во уредувањето на Републиката, нејзино редефинирање и реорганизирање и за промени во односите во Федеративна Југославија во чии рамки македонскиот народ досега остваруваше своја државност. Својата програмска определба ја прокламира како продолжување на традициите на Крушевскиот манифест од илинденскиот период и на АСНОМ. Според СКМ-ПДП Македонија може да се изградува само како држава на рамноправни граѓани, како „заедничка татковина на македонскиот народ и на припадниците на албанската и турската народност, и на припадниците на етничките групи – Власите и Ромите, како и на други народи што живеат рамноправно во неа и целосно ги остваруваат човековите права и слободи...“<sup>2</sup> Граѓанинот, притоа, се дефинира како основен субјект и носител на државно-правниот суверенитет на македонската држава и на уставната власт. Од неговата слободно изразена волја ќе произлегува и легитимната власт и ефикасната демократска контрола на власта.

Според СКМ-ПДП парламентарната демократија е гаранција дека власта ќе се конституира врз општи, слободни, тајни непосредни повеќепартиски избори. Се застапува за еднодомен македонски парламент како гарант за рамноправноста на граѓаните, но и за други форми на слободно изразување на волјата на граѓаните како: референдум, петиции и сл.<sup>3</sup>

Каков е односот на СКМ-ПДП кон прашањето за организирањето на Македонија во југословенската заедница може да се види од следниов извадок од изборната програма:

„Се определуваме за Југославија израсната врз одлуките на АВНОЈ. За Југославија како Федеративна Демократска заедница, заедница на рамноправни народи и народности. За таа определба аргументирано ќе се залагаме. Но, притоа, доколку таков договор меѓу југословенските народи не е можен, подготвени сме Македонија да ја организираме како конфедеративна држава во рамките на заедницата на југословенските народи, или како сосема самостојна држава доколку за такво решение се определат и други југословенски народи.“<sup>4</sup> Значи, првенствена заложба на реформираните комунисти е Федеративна Југославија, додека во зависност од успешноста на договорите на југословенски-

<sup>1</sup> Програмата не ни беше достапна за користење.

<sup>2</sup> СКМ-Партија за демократска преобразба. Политичките партии во Македонија, Скопје 1990, стр. 10.

<sup>3</sup> Истото, стр. 10.

<sup>4</sup> Истото, стр. 14.

те народи подготвени се Македонија да ја организираат како Конфедеративна држава или пак како самостојна држава. Ваквото гледиште, од една страна, укажува дека во самата партија постојат две струи. Едната се заложува за зачувување на федерацијата, односно за конзервирање на односите во неа, додека другата се спротивставува на подреденоста на центарот и односите со другите држави (југословенски) би ги граделе поаѓајќи првенствено од сопствените интереси (македонските). Од друга страна, истото може да се сфати и како политички маркетинг, односно како средство за прибирање на што повеќе гласови.

Додека кај СКМ-ПДП беа присутни повеќе можни решенија за идното здружување на македонската држава со државите на другите југословенски народи во некоја идна заедница (иако првенствено се заложуваат за федерација) или пак нејзино самостојно опстојување, Странката на Југословените во Македонија (СЈМ) исклучително се залага за федеративно уредување врз АВНОЈ-ските принципи.<sup>5</sup> Во таквата Федерација: „Југословенските федерални единици се рамноправни во правата и одговорностите. Тие рамноправно учествуваат во државно-правниот суверенитет, во пренесувањето на определени функции на федерацијата врз база на Уставот“.<sup>6</sup> Прашањето за уредувањето на Македонија нема голема важност за оваа партија. Сите политички сили се вложени во уредувањето на федерацијата и нејзините функции. „Во надлежноста на федерацијата треба да бидат:

- политиката и единствениот монетарен, девизен и даночен систем како и контролата на пазарот;

- создавање на единствени основи за политички, правен, економски и образовен систем од непосредно значење за функционирањето на стопанството и пазарот (железници, енергетика и ПТТ);

- заштита на животната средина;

- народната одбрана, државна безбедност и внатрешни работи;

- глобалната надворешна политика со тенденција кон натамошно разоружување, јакнење на мировните процеси, создавање на нови интеграции, особено во Европа“.<sup>7</sup> Од наведените делови од изборната програма на СЈМ се гледа дека оваа партија се залага за оставарување на силна и централистичка федерација, во која федералните единици целосно ќе бидат подредени на центарот, а сите функции што се од витално значење за една држава ќе бидат пренесени на федерацијата, односно ќе бидат во нејзина надлежност. Со тоа, во голема мера се ограничува сувереноста на македонската држава. Суверенитетот, македонскиот народ и граѓаните што живеат во Македонија, би го остварувале во рамките на федерацијата.

Лигата за демократија (ЛД), во својата изборна програма си поставила за цел: „да даде свој придонес кон создавањето посовремен и посправедлив општествено-политички систем за да стане Македонија пристојно место за живеење во кое граѓанинот (без оглед на националната, верската, политичката или каква и да било друга припадност) ќе ги ужива благодетите на извојуваната слобода и сите свои неоту-

<sup>5</sup> Странка на Југословените во Македонија, Политичките партии..., стр. 40.

<sup>6</sup> Истото, стр. 41.

<sup>7</sup> Истото.

ѓиви природни права на човек и граѓанин, со целосно чувство на правна сигурност што му ја обезбедува владеењето на провато и исклучувањето на секакво индивидуално или групно самоволие што сака да си приграби за себе неконтролирано вршење на власт.“<sup>8</sup> Очигледни се заложбите за модерна, граѓанска, парламентарна, суверена и правна држава Македонија. Меѓутоа и ЛД настојува да се одржи територијалната целост на Југославија и на нејзиното државно единство било во федеративен или конфедеративен облик. Но, ЛД во своите гледишта за иднината на Македонија истакнува нов момент: „Во случај сепак да дојде до распаѓање на земјата, а со цел да се попречи евентуална војна меѓу балканските држави што традиционално претендираат на Македонија, како и да се обезбеди нејзиното опстојување како самостојна држава, ЛД се определува за прогласување полна неутралност на Македонија со барање Обединета Европа да ги гарантира нејзините граници.“<sup>9</sup>

Гледиштата на Социјалистичкиот сојуз–Социјалистичка партија на Македонија (СС-СПМ) во однос на прашањето за суверенитет и уредување на Македонија најдобро можат да се согледаат од темелните определби дадени во нејзината изборна програма:

„Суверена и демократска македонска држава, како рамноправен економски, политички и социјален субјект во Југославија, на Балканот и Европа. За суверенитетот, интегритетот и статусот на Македонија, слободно и демократски–единствено може да одлучува македонскиот народ врз основа на неутуѓивоста на правото на самоопределување, вклучувајќи го и правото на отцепување.“<sup>10</sup> Социјалистите, значи македонската држава ја гледаат, безусловно, како рамноправен субјект во Југославија, Балканот и Европа, додека носител на суверенитетот на македонската држава, врз основа на неутуѓивото право на самоопределување до отцепување и здружување со други народи, е македонскиот народ.

И за социјалистите граѓанинот е почеток и крај на социјалната и правната држава. Се заложуваат за парламентарна демократија, политички плурализам, непосредни и тајни избори, додека само Уставот и Законот се извори на права и овластување. Не се изјаснуваат прецизно за каков парламент се залагаат, дали еднодомен, дводомен или тродомен (каков што беше до сега).

Во однос на заедничкиот живот со другите народи и национални малцинства во Југославија, нивните определби се темелат врз определбата за суверена, независна Македонија. „Ние сме за Југославија како модерна и демократска заедница во која доброволно се здружуваат суверени држави, кои договорно ги утврдуваат заедничките интереси и за кои ќе се одлучува рамноправно и без ничиј монопол. За менувањето на федеративното уредување, ќе решава македонскиот народ преку референдум.“<sup>11</sup> Социјалистите сметаат дека само македонскиот народ го има тоа право да решава заедно и рамноправно со другите југословенски народи за натамошното зачувување на федеративното уредување на Југославија.

<sup>8</sup> Лига за демократија. Политичките партии, стр. 49.

<sup>9</sup> Истоото, стр. 56.

<sup>10</sup> Социјалистички сојуз–Социјалистичка партија на Македонија. Политичките партии., стр. 59.

<sup>11</sup> Истоото, стр. 60.

Движењето за семакедонска акција (МААК) ја смета Република Македонија за држава која е легитимен меѓународен израз на суверенитетот на македонскиот народ.

„МААК се бори за слободна самостојна и суверена држава Македонија, со сите функции на легитимна и независна држава, конституирана врз основа на неотуѓивото право на секој народ на самоопределување, вклучувајќи го и правото на отцепување и здружување со други народи и држави.“<sup>12</sup> МААК во својата изборна програма се залага за модерна, суверена, парламентарна Република Македонија, која ќе ги гарантира уставните права и слобиди на секој нејзин граѓанин. Меѓутоа, МААК, безрезервно држи дека Македонија е матична и национална држава на Македонците и дека во врска со нејзината уставна рedefиниција нема да прифати никакви преговори и отстапки.“ По прашањето за уредувањето на Македонија во рамките на југословенската заедница, МААК смета дека таквото прашање ѝ е наменето на Македонија, бидејќи македонскиот народ со ништо не придонесе за распаѓање на Федеративна Југославија.<sup>13</sup> Правото да одлучува со кого и во каков сојуз ќе стапи македонската држава, единствено го има македонскиот народ и припадниците на националните малцинства и етнички групи во Република Македонија, кои по пат на референдум ќе се произнесат за истото. Во контекст со претходното, МААК се бори за Сојуз на обединети, самостојни и суверени држави на народите на Југославија.<sup>14</sup>

За модерна, и демократска и суверена Македонија, во својата изборна програма се изјаснува и Сојузот на реформските сили на Македонија (СРСМ). СРСМ ја гледа Македонија како „... држава на рамноправни граѓани, во која македонскиот народ го изрази својот историски стремеж за сопствена државност, а народностите и етничките групи, како и припадниците на другите народи што живеат во неа, ги уживаат сите права и слободи и со македонскиот народ се грижат за заедничката татковина – Македонија.“<sup>15</sup>

Во однос на прашањето за каква југословенска заедница се заложува СРСМ, односно за конфедерација или федерација, не се изјаснува децидно. „Ние сме за нов демократски договор на сите граѓани и нивните суверени држави во постојаните граници, втемелен врз основните економски и политички реформи.“<sup>16</sup> Во секој случај, СРСМ, Македонија ја гледа во рамките на Југославија, реформирана врз нов демократски договор, во настојувањата да си избори место во економскиот, политичкиот и културниот живот на Европа.<sup>17</sup>

Социјал-демократската партија на Македонија (СДПМ) е насочена кон барање на патишта и решенија за обединување на Македонците, Албанците, Турците и сите други граѓани на Македонија, а во напорите за изградување на нивната заедничка татковина во една модерна, демократска и економска развиена држава, преку реформатската и обединувачка сила на социјал-демократијата.<sup>18</sup> СДПМ, со пра-

<sup>12</sup> Движење за семакедонска акција-МААК. Политичките партии, стр. 79-80.

<sup>13</sup> Истото, стр. 81.

<sup>14</sup> Истото.

<sup>15</sup> Сојуз на реформските сили на Македонија. Политичките партии..., стр. 102.

<sup>16</sup> Истото.

<sup>17</sup> Истото, стр. 103.

<sup>18</sup> Социјал-демократска партија на Македонија. Политичките партии., стр. 109.

во констатира, во својата изборна програма, дека за првпат македонскиот народ потполно слободно и суверено одлучува за својата иднина, за карактерот на својата држава и нејзиното внатрешно уредување, за своето доброволно интегрирање во држави и економски заедници рамноправно со другите народи на Југославија, Балканот и Европа. „СДПМ смета дека Македонија нема ништо да изгуби од својот историски идентитет, ако своите напори кон новите цивилизациски видови, на рамноправна основа и врз принципот на меѓусебно почитување ги здружи со другите народи да Југославија, во перспектива за пошироко европско и балканско поврзување и тесна соработка.“<sup>19</sup>

СДПМ се заложува за суверена македонска држава во рамките на Југославија: за Југославија со ефикасни функции во народната одбрана, надворешната политика и макроекономијата.<sup>20</sup> Во секој случај конкретно не се искажува за формата на организационата структура на југословенската интеграција.

Младата демократско-прогресивна странка (МДПС) во својата изборна програма се заложува за парламентарна, демократска и суверена Македонија во рамноправна југословенска, балканска и европска заедница. Рамноправноста на сите граѓани на Македонија, заедничкото на македонскиот народ, албанското и турското национално малцинство и припадниците на етничките групи е темелна константа на национална политика на МДПС.<sup>21</sup>

На Македонија се гледа како на рамноправен субјект чии што интереси нужно треба да се афирмираат, било во рамките на југословенската заедница, или како самостојна држава во рамките на севкупните меѓународни текови на Европа.

„Под Југославија разбираме заедница на слободни и суверени народи и рамноправни републики, кои договорно ги определуваат основите и условите за заедничкиот живот.“<sup>22</sup> Со други зборови, нема лицитирање со нејзините витални интереси.

Работничката партија на Македонија (РПМ), во својата изборна програма, територијалниот суверенитет го смета за неприкосновен и за негово чување се задолжени сите граѓани на Македонија, еднакви пред Уставот и законите. Парламентарната демократија, правната држава во која основен субјект е граѓанинот и во која се гарантирани сите човекови права и слободи,<sup>23</sup> е трајна определба на РПМ.

РПМ се застапува за „Југославија како федерација и заедница на слободни и суверени народи кои договорно и рамноправно ќе ги определат основите на заедничкиот живот.“<sup>24</sup> Со други зборови, се застапуваат за единство без да се наруши-ограничи суверенитетот на народите и нивните парцијални интереси.

За парламентарна, демократска, суверена и правна македонска држава која на сите свои граѓани ќе им ги гарантира сите слободи и човечки права предвидени со една вистинска демократија, во својата

---

<sup>19</sup> Истото, стр. 108.

<sup>20</sup> Истото, стр. 113.

<sup>21</sup> Млада демократско-прогресивна странка на Македонија. Политичките партии..., стр. 117.

<sup>22</sup> Истото, стр. 118.

<sup>23</sup> Работничка партија. Политичките партии..., стр. 131.

<sup>24</sup> Истото.

изборна програма се застапува и ВМРО-Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ).<sup>25</sup> Ова е единствена политичка партија која во својата изборна програма се застапува за воведување и давање на македонско државјанство, а согласно со тоа и издавање на македонски пасош. По прашањето на идните односи во југословенската државна заедница, во програмата се вели дека „ВМРО-ДПМНЕ се бори за конфедеративен статус на македонската држава во рамките на Конфедеративна Југославија, како единствена гаранција за целосен македонски суверенитет и како основен предуслов за преговори со соседните земји околу обединувањето на Македонија.“<sup>26</sup> Досегашниот федеративен систем на АВНОЈ-ска Југославија, не можеше трајно да ги разреши спротивностите на интересите на југословенските народи со паролата „братство-единство.“ Поаѓајќи од тој факт, ВМРО-ДПМНЕ, во својата изборна програма констатира дека федеративниот систем од Македонија во економски поглед направи економска колонија на побогатите републики, а во политички поглед нова бановина под македонско име. Отука и јасната и недвосмислена определба на оваа политичка партија за конфедеративен статус на македонската држава во рамките на Конфедеративна Југославија. Создавањето на суверена македонска држава, односно остварување на целосен македонски суверенитет, според ВМРО-ДПМНЕ, е предуслов за остварување на илинденскиот идеал, обединувањето на Македонија, за што оваа партија ќе се бори со демократски и парламентарни средства на политичка борба.<sup>27</sup>

Народната партија на Македонија (НПМ) во својата изборна програма се застапува за целосен суверенитет на македонската држава, односно на Република Македонија. За сите прашања од суштинско значење за Македонија да одлучува непосредно народот „по пат на референдум и др. форми на непосредно изјаснување“.<sup>28</sup> Во однос на уредувањето на југословенската заедница, НПМ бара Југославија да биде организирана врз конфедеративни односи. Во надлежност на Конфедерација би биле народната одбрана, монетарната политика и сл.<sup>29</sup>

Работничко-земјоделската партија на Македонија (РЗПМ) во својата изборна програма не се занимава со прашањето на суверенитетот и уредувањето на Република Македонија. Единствено напоменува дека се застапува за таква држава која ќе им одговара на сите, која ќе ја почитува различноста на оние што живеат во неа и која истовремено ќе гради мостови меѓу луѓето, не само дома, туку и во Југославија, Европа и Светот.<sup>30</sup>

Во визиите на Демокристијанската партија на Македонија, (ДХПМ), Македонија е суверена, демократска и парламентарна држава, со претседател и еднодомен парламент.<sup>31</sup> Во својата изборна про-

<sup>25</sup> ВМРО-Демократска партија за македонско национално единство. Политичките партии..., стр. 136.

<sup>26</sup> Истото, стр. 135.

<sup>27</sup> Истото, стр. 134.

<sup>28</sup> Народна партија на Македонија. Политички партии..., стр. 148.

<sup>29</sup> Истото.

<sup>30</sup> Работничко-земјоделска партија на Македонија. Политичките партии..., стр.

<sup>31</sup> Демо-христијанска партија на Македонија. Политичките партии., стр. 161.

грама, ДХПМ, Македонија ја дефинира како „држава на македонскиот народ и на другите граѓани.“<sup>32</sup> Се застапува за еднакви граѓански права во согласност со декларацијата на ООН за правата на човекот. Меѓу другото, ДХПМ истакнува дека Македонија мора да утврди точни критериуми врз основа на кои ќе може да се добие нејзино државјанство, а со цел да се заштити од нелегален прилив на население, а и доколку се злоупотреби гостопримството што го укажала, да може истото и да го откаже.<sup>33</sup>

Идната југословенска заедница се прифаќа само ако биде изградена врз рамноправни односи на суверената Република Македонија и другите републики.<sup>34</sup> За прашањето од оваа сфера, и со суштинско значење, како и другите политички партии, така и ДХПМ смета дека најдемократски и непосредно треба да одлучи нашиот народ. Како и ЛД и ДХПМ, во својата изборна програма напоменува дека доколку македонскиот народ изнудено или по своја волја се определи за самостојна држава (надвор од Југославија), ќе се залага за нејзино меѓународно признавање, односно за меѓународна заштита на територијалниот интегритет на Македонија.<sup>35</sup>

Партијата за демократски просперитет (ПДП), чиешто членови се припадници на албанското малцинство во Македонија, во својата изборна програма се застапува за парламентарна демократија и непосредни тајни избори, за правна држава која ги гарантира човековите права и слобиди и чиешто основен субјект е граѓанинот без оглед на националната припадност.<sup>36</sup> И ПДП се застапува за еднодомен парламент.<sup>37</sup> Во дефинирањето на Македонија, во својата изборна програма, ПДП Македонија ја смета за заедничка држава на сите, при што носители на суверенитетот се Македонците, Албанците, Турците, Муслиманите, Власите, Ромите и др.<sup>38</sup> Се застапува за иднината на Македонија и Југославија, за (кон) федеративниот статус на Републиката да одлучуваат сите колективитети кои живеат на овие простори и дека секое поинакво решение, за ПДП, е неприфатливо.<sup>39</sup>

Демократскиот сојуз—Партија на земјоделците на Македонија (ДС-ПЗМ), во својата изборна програма, ги изнесува своите ставови во однос на прашањето за суверенитетот и уредувањето на Република Македонија. Се застапува за демократска, суверена и независна македонска држава во која владее правото и во која поединецот ги ужива сите човечки права и слободи.<sup>40</sup> Оваа партија е за парламентарна демократија, за еднодомен парламент, за избори со кои ќе биде загарантирано правото на тајно и непосредно гласање.<sup>41</sup> ДС-ПЗМ, Македони-

<sup>32</sup> Истото, стр. 162.

<sup>33</sup> Истото.

<sup>34</sup> Истото, стр. 161.

<sup>35</sup> Истото.

<sup>36</sup> Партија за демократски просперитет во Македонија. Политичките партии..., стр. 166-167.

<sup>37</sup> Истото.

<sup>38</sup> Истото, стр. 168.

<sup>39</sup> Истото.

<sup>40</sup> Демократски сојуз. Партија на земјоделците на Македонија. Политичките партии..., стр. 177.

<sup>41</sup> Истото, стр. 180.



ја ја гледа како суверена, рамноправна и демократска држава во рамките на Конфедеративна Југославија.<sup>42</sup>

Врз основа на претходно изложеното, можеме да заклучиме дека прашањето за сувереноста и уредувањето на Македонија (како самостојна или во сојуз со други држави) има длабоки историски корени. Ставовите што ги застапуваат политичките партии во своите изборни програми, во поглед на решавањето на овие суштествени прашања се во контекст со севкупноста на нивните политички определби, се темелат врз Крушевскиот Манифест и одлуките на АСНОМ. СКМ-ПДП, во своите политички определби поаѓа и од одлуките на АВНОЈ, додека СЈМ своите политички гледишта целосно ги темели врз АВНОЈ-ските одлуки.

Заедничко во изборните програми на политичките партии е што Македонија е дефинирана како модерна, суверена, демократска, парламентарна и правна држава во која македонскиот народ својата сувереност ја остварува врз основа на правото на самоопределување до отцепување и здружување со други народи и држави. Но, и дека Република Македонија е и држава на припадниците на националните малцинства (турското и албанското) и на етничките групи рамноправни граѓани на Македонија, кои македонската држава ја чувствуваат како своја татковина. Значи, Република Македонија се дефинира како модерна граѓанска држава чиј основен субјект е човекот-граѓанин, и во која сите граѓани (без разлика на етничката и верската припадност) ги остваруваат сите човекови права и слободи предвидени со меѓународните конвенции и декларации. Граѓаните својот суверенитет го остваруваат со непосредно бирање на свои претставници во власта (во републичкото и општестинските собранија) и преку референдумско изјаснување. Интересно е да се напомене дека иако се залагаат за парламентарна демократија, најголемиот број на политичките партии во своите изборни програми не прецизираат за какво собрание се застапуваат. Само 4 политички партии (ДС-ПЗМ, ДХПМ, ПДП, СКМ-ПДП) во своите изборни програми се застапуваат за еднодомно собрание.

Во ваквата концепција не се вклопува единствено СЈМ, која согласно со своите политички определби, смета дека државно-правниот суверенитет македонскиот народ треба рамноправно да го оствари со другите југословенски народи во Федеративна Југославија. Не можеме да се сложиме ни со констатација на ПДП, која во својата изборна програма Македонија ја дефинира како заедничка држава на сите, дека носители на суверенитетот се Македонците, Албанците, Турците, Муслиманите, Власите, Ромите и др. Носител на суверенитетот на Република Македонија е македонскиот народ, врз основа на правото на самоопределување до отцепување и здружување со други народи и држави што го имаат само народите, а не и националните малцинства. Настојувањата за уставна редифиниција на албанското национално малцинство со народ, со претензии да стане носител на суверенитет, се во контекст со територијалните аспирации на големоалбанците врз Западна Македонија. Со право МААК нагласува дека Македонија е матична и национална држава на Македонците и дека

---

<sup>42</sup> Истото.

во врска со нејзината евентуална уставна рedefиниција нема да прифати никакви преговори и отстапки.

По прашањето на уредувањето на југословенската заедница, иако тргнуваат од суверена и самостојна Македонија како рамноправен субјект во преговорите, политичките партии се залагаат за различни форми. Покрај СЈМ, за федеративно уредување на идната (условно) југословенска заедница се застапуваат и РПМ и СКМ-ПДП. За конфедерација се застапуваат ДС-ПЗМ, НПМ и ВМРО-ДПМНЕ, додека останатите, најголемиот број на политички партии смета дека суштинските прашања треба да се решат по пат на одржување на референдум, па согласно со тоа за организационата форма на југословенската заедница ќе се одлучи по пат на референдум на којшто ќе се изјаснат граѓаните на Македонија. Главно, овие политички партии се застапуваат за сојуз на суверени држави на југословенските народи. Застапувањето на политичките партии за референдумско изјаснување за прашањата што се од суштинско значење за опстојување на Републикава, претставува одржување на континуитетот во демократизацијата на нашето општество. Застапувањат на ЛД и ДХПМ се, во случај да дојде до распаѓање на заедницата, од било кои причини, а со цел да се спречи војна меѓу балканските држави што претендираат на територијата на Македонија, да се прогласи полна неутралност на Македонија со барање обединета Европа да ги гарантира нејзините граници. Интегративните процеси не се исдрпуваат со југословенската заедница, па во перспектива се размислува за пошироко балканско и европско задржување врз принципот на рамноправноста.

На крајот, сметаме за потребно, да обрнеме внимание дека ставовите на политичките партии по овие суштествени прашања во постизборниот период, во голема мера, еволуираа, што е предмет за натамошни разгледувања.

Konstantin MINOSKI

#### **THE QUESTION ON THE SOVEREIGNTY AND THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA IN THE ELECTION PROGRAMMES OF THE POLITICAL PARTIES**

#### **S u m m a r y**

The question on the sovereignty and the establishment of Macedonia (as an independent state or an unification with other states) was raised in the context of the overall political commitments within the election programmes of the political parties, based on the Kruševo Manifesto from the period of the Ilinden Uprising and on the decisions adopted at ASNOM on 2 nd August 1944.

The common issue of the election programmes of the political parties is that Macedonia has been defined as a modern, sovereign, democratic, parliamentary and juridical state in which the Macedonian people realize their sovereignty on the basis of the right to self-determination, including the right to secession and unification with other and states; moreover, that Macedonia is also a state of the national minorities and ethnic groups with equal civil rights. The Republic of Macedonia has been defined as a modern civil state.